

*Олена Вороновська, кандидат економічних наук, доцент,
завідувач кафедри обліку та аудиту
Таврійської державної агротехнічної академії
м. Мелітополь*

ОБЛІК І АУДИТ ЕКОЛОГІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В АПВ: ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ТА НАВЧАЛЬНА ДИСЦИПЛІНА

Розглядається зміст, процес викладання навчальної дисципліни “Облік і аудит екологічної діяльності” та напрямки її удосконалення.

Постановка проблеми. На початку третього тисячоліття світова культура все більше залучає екологоцентричну систему цінностей, що дістало втілення у низці документів ООН та у схваленій світовим співтовариством якісно новій моделі екологічно збалансованого світу. Ці зміни повинні реалізуватися у сфері освіти з метою виховання у молодого покоління еколого-економічного знання, що дасть змогу приймати коректні управлінські рішення у всіх сферах економіки, а особливо в агропромисловому виробництві (АПВ).

Сільське господарство, як жодна з інших галузей виробництва, тісно пов'язане з інтенсивним використанням основних природних ресурсів – землі, повітря і води. Упродовж останніх десятиліть у цій галузі проходить виснажливе використання природно-ресурсного потенціалу і нехтування об'єктивними законами його відтворення, що спричинило напружену екологічну ситуацію. Тому подальший її розвиток можливий лише на стійкій, вискоелективній основі з урахуванням екологічних вимог, їх органічного поєднання з економічною та технологічною структурою виробництва.

Науково-технічний прогрес у сільському господарстві нині досяг такого рівня, коли кожен фахівець-аграрій має володіти не лише сукупністю спеціальних сільськогосподарських і фітобіологічних знань, а й мати високий рівень екологічної освіти. Від екологічних знань спеціалістів сільського господарства залежить захист і збереження навколишнього середовища від деградації природних ландшафтних систем та прямого забруднення, зниження ресурсо-, матеріало- та енергоємності сільськогосподарського виробництва. Методологічно важливо надати екологічного спрямування сільськогосподарським технологіям із врахуванням напрямів науково-технічного прогресу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Сьогодні економісти та обліковці значно наблизилися до потреби освоєння захисту та збереження довкілля, що пояснює висвітлення ними свого бачення шляхів розв'язання екологічних проблем в різних аспектах. Питання екологізації галузей виробництва, обліку екологічних ризиків висвітленні в працях Е.Г. Гусаковського [2], становлення екологічного підприємництва в працях В.Я. Шевчука [6], питання природоохоронної діяльності присвячені роботи В.Паламарчука, П. Коренюка [5]. Також існують напрацювання, у яких висвітлюються екологічні проблеми на рівні підприємства, розкривається необхідність формування в Україні бухгалтерського обліку екологічного спрямування. Це такі вітчизняні вчені, як Л. Максимів [3], В. Лукяніхін [4], Г. Кірейцев [1].

У більшості європейських університетів читають новітню еколого-економічну теорію, яка є методологічною основою таких навчальних дисциплін, як:

- економіка сталого розвитку;
- економіка довкілля;
- екологічна макроекономіка;
- економіка природних ресурсів;
- екологічний менеджмент;
- екологічний маркетинг;
- еколого-економічний аудит;
- економіка та управління екологічними активами тощо.

У сільському господарстві практично кожне економічне рішення має й екологічний аспект. Але для врахування екологічних чинників необхідна інформаційна база, яка б показувала інформацію з природоохоронних та екологічних витрат, збереження та впливу господарської діяльності на навколишнє середовище.

Проте вітчизняні освітні програми економічних факультетів більшості вищих навчальних закладів

ОБЛІК І АУДИТ ЕКОЛОГІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В АПВ: ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ТА НАВЧАЛЬНА ДИСЦИПЛІНА

ще відірвані від цих наукових досягнень та вимог часу, особливо у сфері екологічної діяльності аграрних підприємств.

Мета статті. Метою дослідження є обґрунтування підготовки фахівців, які мислять категоріями сталого розвитку, готові прийняти рішення з врахуванням принципів економічної ефективності, екологічної цілісності та соціальної справедливості.

Виклад основного матеріалу. Сьогодні економіка стала домінантою для спеціалістів різних напрямків у галузі науки, філософії і культури. Економіку всі розуміють тільки як гроші, “капітал”. Однак мало хто пам’ятає і розуміє, що з давніх часів, відколи існує людство, економікою вважалось “вміння раціонально вести своє господарство”. Нерозуміння того, що не гроші є капіталом, призвело до розпаду і самознищення цивілізацій. Недооцінка, а нерідко і повне ігнорування законів розвитку природи і суспільства призвели до деградації і руйнування природних ландшафтів, зростання водної і вітрової ерозії ґрунтів, забруднення їх і навколишнього середовища антропогенними компонентами. Ощадливе ставлення до природних ресурсів впливає на розвиток економічних наук, зокрема й на розвиток бухгалтерського обліку [1].

За статистичним дослідженням встановлено пряму залежність між економічним ростом, з одного боку, та зростанням екологічних витрат на виробництво через погіршення навколишнього середовища – з іншого. Таким чином, стан навколишнього середовища вже перейшов з розряду екогенних параметрів для економічної системи в розряд внутрішньоекономічних параметрів. Економісти намагаються скоротити витрати на охорону навколишнього середовища, а природоохоронні органи – скоротити масштаби економічної діяльності.

Виникла необхідність економічно вимірюваної та облікової підтвердження перерозподілу природних ресурсів і контролю за їх використанням. Змінюються традиційні підходи до використання природних благ у бік їх екологічного відтворення. Зародилася нова сфера суспільно-природної діяльності – екологічна.

Екологічна діяльність – система господарювання, що заснована на принципах, які ведуть до створення збалансованої агросистеми, здорового соціально-економічного середовища в суспільстві. Вона базується на основі концепції стійкого розвитку, що динамічно включається в існуючу екосистему, не порушуючи її гармонійного функціонування, зберігає довкілля і забезпечує населення якісними продуктами харчування [3].

Екологічна діяльність в Україні тільки зароджується і не всім ще зрозуміла ця сфера суспільно-природної діяльності. І термінологія, і напрями діяльності, їх юридична база і державне визначення та підтримка ще чекають свого часу. Однак вже сьогодні більшість сільськогосподарських підприємств займаються екологічною діяльністю і потребують допомоги на державному рівні.

На самміті в Йоханнесбурзі (2002 р.) було поставлено питання про те, що країнам у наступні роки необхідно досягти значного прогресу у досягненні трьох основних цілей:

- забезпечення обліку екологічних витрат у процесі прийняття рішень виробниками та споживачами, припиненню тенденцій зі ставлення до навколишнього середовища як до “безкоштовного товару” та перекладення цих витрат на інші верстви населення, інші країни та інші покоління;

- більш повного обліку соціальних та екологічних витрат в економічній діяльності для того, щоб ціни відповідним чином відображали відносну недостачу та повну вартість ресурсів і сприяли запобіганню погіршення стану навколишнього середовища;

- використання за можливістю ринкових принципів у розробці економічних механізмів і політики, спрямованих на забезпечення стійкого розвитку.

Екологічне питання переросло у глобальну екологічну проблему. Індикатором екологічної діяльності сільськогосподарського виробництва є безпосередньо бухгалтерський облік і аудит. Виникла необхідність підготовки фахівців, які б володіли комплексним знаннями в галузі екології та економіки.

Підготовка таких спеціалістів за освітньо-кваліфікаційним рівнем “магістр” за спеціальністю “Облік і аудит” здійснюється в Таврійській державній агротехнічній академії з 2004 року. Облік і аудит екологічної діяльності є новою навчальною дисципліною. Мета вивчення дисципліни – дати майбутньому фахівцеві базовий матеріал (теоретичний) і практичні навички з методології та практики обліку й аудиту екологічної діяльності від концептуальних положень загальнодержавного значення до конкретних типових процедур з практичними прикладами. Набуті знання теорії, законів і закономірностей сприятимуть розв’язанню проблем зменшення антропогенного навантаження на довкілля, реалізації екологічної політики України.

Модель обліку екологічної діяльності включає у себе такі складові:

ОБЛІК І АУДИТ ЕКОЛОГІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В АПК: ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ТА НАВЧАЛЬНА ДИСЦИПЛІНА

- облік природоохоронних витрат;
- облік витрат виробництва екологічно чистої продукції;
- облік екологічних фінансових зобов'язань;
- екологічну звітність;
- екологічний аудит.

Облік природоохоронних витрат – це облік витрат, що виникають внаслідок взаємозв'язку підприємства з навколишнім середовищем і на зменшення негативного впливу господарського суб'єкта на природне середовище. Облік витрат виробництва екологічно чистої продукції включає процес обліку витрат на виготовлення продукції, якість якої відповідає стандартам та вимогам законодавства в екологічній сфері. Екологічні фінансові зобов'язання – це зобов'язання, яке виникає внаслідок минулих подій та може виникнути у майбутньому внаслідок теперішньої діяльності підприємства, наслідки якої для навколишнього середовища підприємство не повною мірою контролює, та суму даного зобов'язання не можна визначити достовірно [3].

Екологічна звітність включає:

- викладення екологічної політики;
- рівень відповідальності (членів правління) та зобов'язань підприємства;
- інформацію про сумарну дію на навколишнє середовище основної діяльності підприємства;
- кількісні дані про екологічну діяльність, задачі в цій області та показники їх виконання;
- фінансовий вплив діяльності підприємства в області екології на бізнес (ризик, витрати, штрафи, резерви та зобов'язання).

Екологічний аудит аграрної сфери – організаційно-економічний механізм незалежного (внутрішнього і зовнішнього) контролю і контролінгу виробничо-екологічної і природоохоронної діяльності, незалежно від форм господарювання, у взаємозв'язку і взаємозумовленості з фінансово-економічним станом підприємств сільського господарства і АПК та існуючою системою екологічного керування і природоохоронного законодавства, а також з урахуванням територіально-галузевих особливостей агроприродокористування.

Кожна складова моделі має економічну значимість, дає можливість організувати контроль за витратами, об'єктивно відобразити їх при формуванні собівартості продукції, отримати достовірну та більш повну інформацію для прийняття управлінських рішень з економіко-екологічних питань.

У результаті вивчення дисципліни студент повинен знати:

- основи загальної методології системного підходу;

- суть обліку екологічної діяльності і принципи його ведення на сучасному етапі;
- економічну сутність, структуру екологічних витрат;

- екологічні вимоги при виробництві екологічної продукції та вимоги до інформації про навколишнє середовище;

- поняття екологічного аудиту, мету, зміст, вимоги до політики, цілей та програми довкілля, практику екологічного аудиту.

У результаті вивчення дисципліни студент повинен вміти:

- вести облік екологічної діяльності;
- готувати на його підставі інформацію для прийняття обґрунтованих управлінських рішень для розв'язання екологічних проблем і природоохоронних завдань;
- аналізувати вплив виробництва на навколишнє середовище, планувати заходи та стратегію щодо запровадження заходів охорони навколишнього середовища;
- проводити комплексний, науково обґрунтований контроль екологічної діяльності з метою визначення ступеня його відповідності критеріям екологічного аудиту;
- збирати та об'єктивно оцінювати докази екологічного аудиту.

Висновки. Для агропромислового комплексу підготовка фахівців такого рівня є вкрай необхідною, оскільки інтенсивне використання земельних ресурсів, повільне їх відтворення, вже сьогодні наносить велику шкоду навколишньому середовищу та економіці галузі. Організація на кожному підприємстві належної системи обліку з врахуванням екологічних складових і контроль громадськості через оприлюднення показників екологічної діяльності у фінансовій звітності допоможе уникнути забруднення та нищення навколишнього середовища.

Підготовка фахівців, які володіють теоретичними знаннями і практичними навичками в галузі обліку і аудиту екологічної діяльності, дасть змогу підвищити імідж підприємства, галузі регіонів та країни загалом на міжнародній арені. Фахівці з обліку і аудиту екологічної діяльності повинні бути в першу чергу творчими людьми. А творчості не можна навчитися. Її необхідно набувати самому з допомогою досвіду.

1. О.Д. Гудзинський, Г.Г. Кірейцев, В.К. Савчук. *Економічна теорія та реалізація її положень в механізмах розвитку АПК // Економічна теорія – 2005 №2 С. 80 – 95.*

2. Гусаковская Е.Г. *Экологические риски:*

ВИЗНАЧЕННЯ РІВНІВ НАВЧАЛЬНИХ ДОСЯГНЕНЬ УЧНІВ У ПРОЦЕСІ НАВЧАННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ І СОЦІАЛЬНОЇ ГЕОГРАФІЇ СВІТУ

страхование и учет // Бухгалтерский учет – 2006. – №1 – С.13 – 19.

3. Максимів Л.І. Екологічний облік: проблеми формування та перспективи // Вісник Сумського державного аграрного університету, Вип. 2, 2001. С. 209 – 212.

4. Лук'яніхін В.О. Екологічний менеджмент: Монографія. – Суми: “Університетська

книга”, 2002. – 315 с.

5. Паламарчук В., Коренюк П. Становлення екологічного підприємництва в Україні // Економіка. Фінанси. Право. – 2002. – №6. – С. 29 – 32.

6. Екологічне підприємництво: Навчальний посібник. В.Я. Шевчук, Ю.М. Саталкін, В.М. Навроцький та ін. – К.: Мета, 2001 – 191 с.

Людмила Тименко, старший науковий співробітник
лабораторії географічної освіти
Інституту педагогіки АПН України
м. Київ

ВИЗНАЧЕННЯ РІВНІВ НАВЧАЛЬНИХ ДОСЯГНЕНЬ УЧНІВ У ПРОЦЕСІ НАВЧАННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ І СОЦІАЛЬНОЇ ГЕОГРАФІЇ СВІТУ

У статті досліджується проблема вимірювання навчальних досягнень учнів у системі загальної середньої освіти.

Постановка проблеми. Освіта України на сучасному етапі перебуває у процесі модернізації, спрямованої на входження до європейського і світового освітнього простору. Не секрет, що рівень освіти наших громадян, який засвідчується кваліфікаційним документом про закінчення шкіл різного ступеня – вищої (дипломи) і середніх (атестати зрілості), не визнаються автоматично в зарубіжних країнах (ЄС та в Північній Америці). Оцінки, які поставлені в цих документах, в зарубіжних країнах для наших випускників шкіл різного типу значення не мають.

У світі приєднання України до Болонської конвенції зазначений факт акцентує на проблему недосконалості визначення якості вітчизняної освіти, а отже вимірювання навчальних досягнень (рівня освіченості) учнів і студентів відповідно до зарубіжних стандартів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблемою вимірювання навчальних досягнень учнів у системі загальної середньої освіти займаються такі вітчизняні педагоги, як І.Вакарчук, Л.Гриневич, О.Локшина, І.Прокопенко, С.Раков та ін. Проблему моніторингу якості функціонування системи освіти, її окремих складових, результатів навчальних досягнень учнів розглядають у своїх працях зарубіжні вчені, а саме: Ф.-М. Ферар, А.Забульоніс, Г.Ковальова, Е.Красновський, К.Краснянська, Ю.Нейман, К.Роеж'єр та ін.

Мета статті. Дослідити як відбувається контроль за засвоєнням знань, умінь та навичок

учнів під час вивчення курсу “Економічна і соціальна географія світу”. Визначити дидактичні принципи, на які потрібно спиратися під час складання тестів з курсу, а також 4 рівні якості навчальних досягнень учнів.

Виклад основного матеріалу. Контроль і оцінювання навчальних досягнень учнів є одним із найважливіших етапів навчального процесу загальноосвітньої школи. Це – складні дидактичні процеси, які, з одного боку, можуть бути автономними, а з іншого – діалектично взаємодіяти. Контроль включає такі складові:

- визначення структури елементів знань, практичних дій і розподіл їх за силою цільових установок (сприйняти, осмислити й усвідомити, запам'ятати, зрозуміти, засвоїти);

- донесення визначених елементів знань до свідомості суб'єктів учіння з відповідною мотивацією їх сприйняття;

- визначення форм контролю (індивідуальна, групова, фронтальна, колективна і їх інтеграція);

- організація взаємодії між учителем і учнями під час контролю (власне контроль).

Контроль за засвоєнням знань, умінь та навичок учнів під час вивчення курсу “Економічна і соціальна географія світу” – невід'ємна ланка навчального процесу, адже саме завдяки йому вчитель одержує зворотну інформацію про те, як учні сприймають, розуміють і засвоюють навчальні знання і чи вміють ними користуватися [4].

Однією із форм локального контролю у загальноосвітній школі можуть бути тести, так як